

Afhandling om Nordlands Fiske-Vahrer's Export og Affættelse.

af
N. C. FRIIS.

Noget af Fiskevahrene, meest Sej, Rodstær, Tran og endeel Rundfisk gaaer vel til Trundhiem ved de saa kaldede Trundhiems Borgere, hvilke i forrige Tider har bestaaet af en Flaade Jægter mellem 20 a 30 Seylere, men har taget saa af, at der nu ikke er 20 i Tallet; Disse kommer Nord fra Trundhiem med sin hele Familie hver til sine Borgerlejer eller Boeliger sidst in Majo, og bliver i Landet indtil først in Septembri, da de pakker ind, og reiser igien til Trundhiem, hvor de har sine Vinterboeliger.

Den korte Tiid de ligger der Nord, bruger de at reyse omkring Gaard fra Gaard, og det om hinanden, uden at blive hver ved sit visse District, men hver Borgere farer med 3 a 4 store Baader hver paa sine adskilte Steder, da de fører med sig Tobak og Brændeviin, Oll og Kramvahre, Ecoffer, Calesmanfer, Klædevahre og Silketøyer, hvilket altsammen Landet gjerne kunde undvære.

Det eeneste derimod de fører, som kand kaldes tiensligt for Landet, er Jernverk, de kjober fra de Svenske paa det store Løvangers Marked, for Resten bliver den mindste Deel, de fører, det som Landet var meest tiensligt, nemlig: Kornvahre; dog, naar Misværet har været i Landet, har de vildet ansees, som de fører noget deraf, og det for et Syns skyld, men det er en Bagatelle mod de for Landet skadelige Vahrer de fører; Og det Lille de af slige Kornvahrer fører, maa gjerne betales dobbelt mod Riobstæds Priis; thi naar de om Foraaret kommer Nord til, og Landet er høylig trængende, førend Bergens Jægterne kommer Nord ad igien, kand de gjerne faae for 1 Tonde Korn, hvad de vil forlange.

I steden

I steden for den største Deel af de Nord førte for Landet unyttige Bahrer, bringer de tilbage med sig, foruden de opregnede Fiskevahrer, ogsaa af Landets fede Bahrer, Smør, Ost, Tælle og Riød af slagted Dvæg, som de saaledes paa deres Omrejser samler sammen i Landet, saa de fortjener anseeligt, saavel ved den Priis, de sætter paa sine Bahrer, de fører til Landet, som og paa de Bahrer, de fører fra Landet igien til Trundhjem, men de kand ey paa anden Maade komme ud dermed, da de skal holde Huus og Gaard paa tvende Steder, holde et stort Fartoy for sine Reiser til og fra Trundhjem, holde 8 a 10 Mand Sommeren over der Nord at føre Fartøyet og Baadene, som alt udfordrer store Depenser, foruden at de med en heel Familie skal leve vel om Sommeren der Nord, og om Vinteren i Trundhjem; Alt dette skal fortjenes ved tre Maaneders Handel i Landet, og i forrige Tider har de tillige samlet Midler, og blevet formuende Folk derved, det nu dog i de sildigere Tider har taget mægtigen af; Saaledes skeer da vel en Export af Landets Fiskevahrer til Trundhjem ved denne Borgerhandel, der bringer endnu 16 a 20 Jagteladninger derhen, som meest bestaaer af Fiskevahrer, thi de øvrige fede Bahrer kand ey udgiøre saa stor Portion af Ladningen; Men den rette Export skeer til Bergen ved Landets Jægter, hvoraf mellem 1 a 200 Stykker gaaer aarlig til Bergen tvende gange.

Den første Rejse eller Stevne, som det der og i Bergen kaldes, gaaer for sig, saasnart de ere komne hjem fra Vinterfiskeriet, og har faaet sin Lever smeltet til Tran, og det sidst in Aprili eller først in Majo, hvorfra de da kand retournere sidst in Junio eller først in Julio à l'ordinaire, undertiden kand Rejsen falde saa fatal, at den kand vare langt længere, saa at sidste Stevns Rejsen for endeel Jægter, som har hjemme paa de Norderste Steder i Trundhjem's District, kand endog gaae over Styr.

Paa denne første Rejse bringer de til Bergen deres tunge Bahrer af Søndegods, Sild, Ravn og Tran; men paa de Nordre Steder, hvor Sildfiskerie mangler, har gierne Jægterne meest sin Ladning af Rodskier, som er fisket om Høsten, og af anden Fisk, de fra forrige Aar har havt staaende hjemme; Denne Rejse gaae ikke saa mange Jægter til Bergen fra disse Nordre Steder, af Mangel paa Ladning, derimod gaaer fra de Søndre Steder, naar Sildfiskeriet har yppigslaget til, og man har været forsynet med Salt, at giøre den til gode med desto flere Jægter, da de Districters Jægter har ikke kundet tilstrekke, men der maattet fragtes Jægter det hele Land Norden fra, for at transportere dem dermed siden til Bergen, og endda har ofte en stor Forraad maattet ligge tilbage i Landet Sommeren over indtil sidste Rejse, da den er nær op eet Aar gammel, førend den kommer til Bergen, selvgelig Fem fjerding Aar, for den kommer til de Steder i Østersøen, hvor den
skal

skal affættes, og hvad Afstræk kand man da til Fordeel vente derpaa, ja endog den, der kommer første Reise til Bergen? da den dog har ligget Trefierdendeel Aar i Landet førend Udførselen skeer, og imidlertid af det store St. Hybes Glas Salt, saa kaldet, al dens Kraft og Saft saa fortaeret af de indtrængde Salt-particler, at den er, som et tørt Stykke Træ, og al Lislighed borte? Dog med saadant stort Salt maa den nedsaltes, om den saa lang Tid Vinteren, ja endeeft af Sommeren over skal conserveres, da derimod Hollænderne har Skibe i Besædning, der fra deres Sildebyffer strax maae udføre deres med fint Salt nedlagde Silde til de største og fornemmeste Steder.

Den anden Reise gaaer for sig sidst in Julio, og ere da løse, naar Fiskevahreriet lykkes, alle de Fægter, der findes i hele Districter, og udgjør en Flaade gjerne af 200 Fartøyer, som da kand retournere igien sidst in Septembr. eller og in Octobr., ja det kand undertiden hændes, at de Fægter, der ere langt Nord fra, kand blive borte paa den Reise lige til Julen.

Denne sidste Reise føres bort den Levning af Silde paa sine Steder, samt den Tran, der ved Sommerfiskevahreriet af Sej og Brygde i sær er avlet, hvilket bruges som tungt Tøndegods til Baglast at legge i Bunden af deres Fartøyer, at de kand være desto stivere og fastere til Sejladsen; For Resten fører de al Landets avlede Fisk, efter Vinter- og Sommerfiskevahreriet af Rundfisk, Rodskjær, Rav og Rækling, Slynder og Sej.

For 1 Bog af saadan tørrer Fisk betales i Fragt 6 a 8 Skilling, og for 1 Tønde tungt Gods, 2 Mk. a 2 Mk. 8 Sk., alt som Districterne ligger langt Nord til, som Fægterne ere fra, og ere der de Skippere, som haver 2 til 3 Fægter, ligesom Districterne ere store og Fiskevahrerige til. Saadanne bliver gjerne rige Folk ved at bringe Landets Producter til Bergen; thi jeg sætter, de Skippere, der haver 2 a 3 fuldkomne Fægter, da naar det lykkes med Forstk- og Sildefiskevahreriet, saa de faaer tvende Fægter afsted begge Stevner, kand de gjerne regne sig 400 Rdr. aarlig i frie Penge, naar Omkostningerne til deres Fartøyer at holde vedlige, ere fraregnede, hvilket alt gjør et Skaar i den gemene Mand's Indtægts Regning, hvad Fiskevahreriet angaaer. Disse Fartøyer, som ere af en flad og lav Bygning, laddes nu paa den Maade, at Ladningen er langt større og høyere oven for Bygningen end under, og kand Fiskevahreren, som man kalder det, være 6 a 7 Alens Høyde oven for Fartøyet, og gaaer langt op paa Masten, som de bruger kun een af, og eet svært Sejl dertil med 4 a 5 Bonetter.

Denne Fiskevahrerfarm, at den ey skal slænge over Bord, stænger de for paa begge Sider af Fartøyet med Stænger, de sætter op og need, og klæder for mellem den og Fiskevahreren med Bræder, det de alt saaledes forvarer, saa det falder sielden ind, at Ladningen skyder sig.

Den, som ellers første gang seer en Fægt saaledes at ligge i sin fulde Ladning af Fisk, maae forundre sig, at man tør med slig Ladning bøde sig igiennem Bølgerne.

Ligesom nu disse aabne Fartøyer, i hvilke intet Dæk er, da de har allene nogle løse Slaker, saa kaldte, der ere sammenheftede, hver af 10 a 12 Bræder, at legge over Farmen, og bedække den for Regn baade paa Hen- og Tilbage-Reisen, fører Landets Producter til Bergen, saa og fører derfra hvad Bahrer Landet behøver, Salt, Malt, Byg, Ruug, Meel, Hør, Hamp, Tougverk, og flere Species, Snøre og Angler, men i disse Tider, da Misværet har været, bestaaer deres meste Retour-Ladning i Kornvahrer.

Troffer det nu ind, som desværre aarlig gives Exempler paa, at disse aabne Fartøyer sætter til, særlig sidste Reise, da fandt der være omtrent 100 Mand, som har Deel i slig Ladning, og naar disse bliver af med sit hele Nars Avling, reise de sig aldrig meere af den Armod, de geraader i, de bliver og af med al deres foreskrevne Vinter-Provision; og da der ingen Handelsplads er i Landet, at forsynes af igien, maae de enten tigge sig frem eller crepere af Sult; thi der er ingen Udvej, at faae sin Mangel igien oprettet; Og skal man vel ikke, hvor man vil læse i Historier eller Reisebeskrivelser, finde Exempel paa, at et Lands Indbyggere, som er saa bebygget og beboet, og har saa sufficiente Producter, som de Fremmede saa begierlig søge efter, maae med slige aabne Fartøyer reise 1 a 200 Norske Milers Længde, og det endeel Steder over store Havstykker 16 Miles Længde, hvor intet Land er paa den ytre Side, og fare forbi 3 Riob-stæder: Trundhiem, Christiansfund og Molde, og komme til den fjerde, nemlig Bergen, hvor Fiskehandelen efter deres gamle Privilegier har sit Sæde; Og naar de kommer der, er der for deres medbragte Bahrer fastsat en Priis forud, der maae de lodse og ladde, og de, som staae i Debet hos dem maae ey vide, hvad de skal faae for sine Bahrer, de bringer, eller give for de Bahrer, de tage derfra igien, førend med samme, de gaaer om Bord, og fortsætter Retour-Reisen, da de faaer sin Regning at rette sig efter; De ere da underkastede Riobmændenes Discretion baade i Priis og Behandling i Henseende til de Bahrer, de fører derhen, og derfra til sit Livs Ophold og sit Brugs Fortsættelse, dem de maae staae Fare for paa saa lang Reise, enten at blive reent af med, eller at bederves ved saa stor Quantitet af indpakked Gods, om hinanden i saa stort aabet Fartøyt.

De, som endnu selv kommer til Bergen, og ey staaer i for stor Gield, fandt det endnu saa vidt passere med, at de fandt accordere om Priis, og udsøge gode Bahrer, at føre hjem; Men de, som sender sit Gods, og ere tillige styldige, maae tage mod hvad Priis Riobmændene vil unde dem paa deres Bahre;
Eigesa

Ligesaa maae de betale for deres Vahrer, hvad de vil forlange, og skiller endeeft baade i Priis og Bonitet mod dem, som er tilstede og kjober det selv, da det treffer ind, at de, som ikke selv seyle, faaer sine Kornvahrer saa slette derfra, at neppe deres Creaturer vil spise det, og dog findes i Regningen dyre betalte.

Tilforn brugte man disse Jægter af en maadelig Størrelse til 30 a 40 Læsters Drægtighed, men i Esfærtiden, da Jægtskipperne vil saa meget snarere beriges, bruger man dem nu omtrent af 60, 70 ja nogle til 80 Læsters Drægtighed, hvilke ere langt fra ikke saa beqvemme at gaae igiennem de trange Steder mellem Skær og Klipper paa den Bøi, og derfor skeer ofte saa sørgelige Tildragelser, at de sætter til der imellem; Desuden varer de langt fra ikke saa mange Aar, da de breekker af sin egen Lyngde, naar de tre gange om Aaret, nemlig til Fiskeriet, og begge Bergens Reiser, skal sættes op og af Land, som meere ruinerer Skougene.

Paa hver af disse Jægter behøves nu til hver Reise 10 a 12 Mand, som bruges saaledes hele Sommertiden for Landets Producter at transportere til Kjøbstæden, saa at man sikker kand sætte et Tal af 12 til 1500 Mand, som saaledes drive Tiden fast unyttig hen, da til dette Verk kand allene tiene unge og friske Folk, og det saavel til at avle, som transportere Fiskevahrenene; thi gamle og svage Folk kand ingensteds komme, men maae lade sig føde og ernære af deres Børn og Tjenestefolk, saa at, naar de mister dem, maae de staae Fare for at crepere.

Det er derfor en stor Pest for dette Land, naar de mister sine unge Folk, hvilke dog tildeels creperer, naar de kommer uden for sin Lust og Sphæra, og i et Land, som dette, hvor Næringsbruget er af den vidtløftige Bestaffenhed med Jordbrug, Fiskerie og Seylads til Bergen, menget sammen i hinanden, og hvor Gud saa ofte hiemsøger med Søeskade, burde Landet beholde sine Folk, uden naar det i høieste Nøds Tilfælde galdt paa, at Hans Majestæt behøvede dem til sin Flaade, da disse, som andre maatte gjøre Kongen den Tjeneste, de vare skikkede til, men naar ikke høieste Fornødenhed udfordrede, burde de blive i Landet, da Kongens Tjeneste har dog kun en søye Tid Nytte af dem, i det de crepere, naar de kommer i fremmed Clima; Dette har i forrige Tider været en Hob ventilered, men blev i den Tid holdt utienligt for Kongens Tjeneste paa bemeldte Fundamente, og skadeligt for Landet, derfor kom det ey dertil, og enhver oprigtig Patriot, der har Indsigt i dette Lands Omstændigheder, kand ey andet end falde paa samme Tanker i disse Tider.

Saadan er Fiskevahrenes Export til stor Beføstning for Landet, og større Skade for Vahrenene med adskillige deraf flydende Insolencer; Derfor var det godt, dersom der kunde findes Mojen, til at faae Vahrenene exporterede med

Skibe directe fra Landet, som dog har sine store Bausfæligheder meest i Henseende til det Tab Bergens Bye mod sine gamle Privilegier vilde giøre, med mindre det kunde saa indrettes, at de Bergenske lige fuld vare raadige over den Nordlandfke Fiskehandel, allene de holdte sit Contoir der Nord; og Udfibningen skeede directe fra Landet, saa deres Privilegier kunde allene siges at være forshyttet og ikke ophævet; thi de Bergenske maatte ikke udelukkes, deels i Henseende til det store Forskud, de har staaet udi ved anseelige Crediter for Landet (dog findes der de i Bergen, der handler saa med deres Skyldmænd, at efter ti Aars Handel kand de gierne miste en maadelig Capital, de har hos de Nordlandfke til gode, saa meget har de aarlig i den Tiid skaaret dem paa begge Slags Bahrer, saa de har baade Rente, og noget af Capitalen hver Rejse betalt; Thi jeg vil kun sætte 1 Mk. 8 Sk. mindre paa 1 Tonde Sild, Ravn og salted Fisk. 3 Mk. mindre for 1 Tonde Tran, 4 a 8 Sk. for 1 Bog Fisk og 1 a 2 Mk. meere for 1 Tonde Salt og Kornvahrer, end de frie Handlende faaer eller giver efter den almindelige fastsatte Priis; Dette beløber sig altsaa langt over Renten af den crediterede Capital af 10, 20, 30 til 50 Rdlr., saa at de efter den Regning har ey stort at beraabe sig paa i Henseende til udstaaende Gield, dog alle brave Risbmænd undtagen) deels i Henseende til den Conduite, de besidder i Fiskehandelen ved at sortere og exportere dem hver til sit Sted; Saa jeg holder for, Fiskehandelen kand ligesaa lidet undvære de Bergenske, som de kand undvære den; Overalt var det ubilligt, at excludere dem fra saa stor Credit, de har giort Landet, omendfiont de derfor ikke burde have noget Monopolium at beraabe sig paa for den Handel allene, hvorved gaves Leylighed at knibe Priisen, og tvinge Handelen for Indbyggerne.

Dette var et Verk, som en oprigtig Patriot kand nok indsee Nyttens af, men derfor paatager sig just ikke at give noget Forslag til Iverkstillelse, som overlades andre, som kand være mere kyndige og habile dertil, hvis Ergon det egentlig er, og hvis Stand det kand være gemæs; Jeg vil allene sige: Dersom der kunde findes Udveje til dette at verkstille! Da spartes al den Fragt for Indbyggerne med Transport til Bergen; thi samme løb da ind i Skibsfragten, som ville skille lidt eller intet paa i Henseende til den længere Vey, naar Skibene vare i Soen; Overalt blev det de Fremmedes Sag, som med sine egne Skibe afhenter nu Vahren fra Bergen, da vore egne Skibe ligger stille, og de Fremmede reiser af med al Fragten Fortieneste, som meest gaaer til Holland, hvad Fiksen angaaer; Men den Fragt, som nu Indbyggerne betaler af Vahren at transportere til Bergen, beløber sig til en større Sum, end man kand forestille sig, som de Fremmede selv da maatte betale, naar de hentede Vahren directe fra Landet.

Derved sparedes og Londets Skove, der nu ellers ere alt for meget udhuggede, for at holde den store Flaade Jægter ved lige til dens Bergenske Transport, da samme gjør meget til Skovens Forodelse, ved det de Bræder, som bruges til samme Bygning, bliver ikke savet, men hugges tvende Stykker af et stort Træ af den Tykkelse, at man ved en Sav kunde save 1 a 2 Fylder Bræder deraf, og det udi en Længde af 16 til 18 Sællandske Alne.

Derved sparedes Indbyggerne for den Hazard, de staaer med de aabne Fartoyer, og de Søeskader, som gierne aarlig gives Exemple paa til deres nderste Odeleggelse, som det treffer paa.

Derved blev sparet de mange Folk, som nu maae bruges til Transporten, og kunde i den Sted drive paa Fiskeriet og Jordbruget at excolere, hvilket sidste Indbyggerne nu har begyndt at blive opmerkssomme til paa de Steder, hvor Lejlighed er, men de mangler Folk; Derover, dersom de kunde beholde sine Folk hjemme hele Sommeren igiennem, vilde det blive Landet en større Fordeel, end man primo intuitu kand indsee, og om der endog da skulde gaae et taaleligt Antal Folk i visse fastsatte Aaringer ud til Kongens Tieneste, naar og Kongens Tieneste var rient dermed, kunde det ikke saa meget savnes som in statu quo.

Derved blev der Handel og Trafique i Landet, saa at Indbyggerne i Misvært og U-Aaringer kunde assisteres til Livs Ophold, og til deres Fiskeriers Fortsættelse, saavel som øvrige Nærings Brug, da tvertimod mange i slige Tider maae ligge hjemme og sulte, og ikke kand komme til Fiskerie af Mangel paa Underholdning, da den ene i Landet paa saadan Tid, som nu just indfalder ved tvende Mars Misvært, ikke kand rekke den anden Haanden, helst naar Tienden saaledes slaar feyl for Tiende-Participantere, og ingen Riobstæd kand man paa Efterhøstens Tiid naae til.

Derved kom Sildefiskeriet, som een af Landets vigtigste Poster, i en bedre Gang, da Salt og videre Materialier til dets Fortsættelse var at faae i Landet, og den Guds Betsignelse, som Indbyggerne af dets Mangel maae lade gaae i Soen i disse knappe Tider, kunde komme Landet og Trafiquen meere til Nytte baade i Henseende til Mængden og Godheden; Thi Handelsmand, som da boede i Landet, kunde deels ved sine Boeliger, deels ved at holde Folk paa den Tiid liggende ved de Steder, hvor Silden gif til, være beraadde paa ved Salt og Segg-Træer, hvortil Staver fra Østersøender, som nu i Bergen maatte forskrives, at modtage selv Silden ferst, naar den blev dem tilført, og nedsalte den paa den Hollandiske Maade; thi der vilde blive kiendelig Forskiel paa Godssets Godhed, naar en Bonde eller Handelsmand selv lader Silden nedsalte.

Naar man da om Hosten i de Nar, at Havfild kommer ind, og dens Tilgang skeer betids, fik endeel deraf strax om Hosten exporteret, i steden for den nu ligger trefierdendeel Nar i Landet, og imidlertid tæres og fortorres af det store St. Hybes Glas-Salt, vilde man finde en merkelig Forskiel paa dens Afsettelse og Priis uden Lands.

Derved kunde og paa beleylig Narets Tiid, naar Kulden ikke var saa stærk, som den ellers den største Tiid af Vinteren falder, giores af de i Landet boende Riismænd et Forsøg med at virke og nedfalte Fisken paa den Americanske Maade, og da vor Fisk er i alle Maader saa god i sig selv, om ikke federe og bedre, saa turde den komme i samme Anseelse og Priis, og være ligesaa begierlig i Spanien, Portugal, Italien, og andre Steder lige ind til Tyrkiet, som den, der føres fra Terre neue, og de flere Americanske Ryster, og hvad Fordeel vilde ikke deraf flyde for Kongen og det hele Land?

Ligesaa Sildefalterie, da vor Sild er i alle Maader saa god af Fedme og Smag, meere giengs begavet med Glomme end den Hollandiske, der gierne har Mælk og Ravn i sig og større, følgerig grovere i Riisdet end den Norske.

Hvi skulde ikke, naar Handelsplads var i Landet, vor Sildefalterie kunde tildeels gaae for sig paa samme Maade, som den Hollandiske? De fornemste Requisite dertil ere Ege-Træer, og at have en Valle Lage færdig, hvori man kaster omtrent 500 Sild paa eengang, og det strax efter den er taget af Garnene, at den deri skal faae en Slags Strubhed i Riisdet, og beholde sin Rist eller fine Skial, og sin naturlige blanke Couleur, siden naar den er ganet, som det kaldes paa Norsk, eller Overken er taget deraf, lader de Blodet affhulle, og salter den ikke med det store St. Hybes Salt, som vi bruger, (og er nødvendig for vor Sild, der ligger hele Vinteren over, og maa have det at tære paa, men tærer sig selv op med det samme) men med Lissabons Salt, der er finere og kniber den desto snarere; Ja vel og det Franske, som gjør Fisken meere sødsmagende, naar Silden strax spises, thi den kand derved ey saa længe conserveres, som hos os Vinteren over, men derhos forarsager dets mørke og leeragtige Couleur, at Silden bliver ey saa blank og anseelig; I det mindste ere de Engelske, Schotiske og Iriske heel forlegen for det sidste til sine Salterier; thi man læser, de beklager, de ey kand faae deraf formedelst den Misforstaaelse mellem de tvende Nationer.

Wille vi saaledes benytte os af Leyligheden, der gives af Skaberens ligesom i Hænderne, og for vor Suedor, som Franske, Engelske og Hollandiske med saa stor Besøftning søge paa saa langt bortliggende Steder, og det med saa stor Iver, at de holder ud, hvad de tvende første Nationer angaaer, store og blodige Krige for at vinde og conserve Fiskehandelen, hvilke for nærværende Tiid har Fordeelen borte for os Norske, ligesom i mange andre, saa og i denne vigtige

vigtige Handel, saa kunde samme komme til paa lettere Maade, at indbringe os mange Millioner end dem, som maa gjøre sig meere Møye.

Vi søge efter Guld i de andre Verdens Parter, og vi har den bedste Guldmine hos os selv, som vi lade andre arbejde udi, og reise af med Fordeelen; Jeg vil kun nævne det eene Exempel: Da Christiansund i Aaret, uden Tvivl 1733, fik Kiøbstæds Privilegier, kom nogle Skotske Familier, der nu meget har formeeret sig og etableret sig i de omliggende Egner af de Provincer Romsdal og Sundmør og satte sig der ned, oprettede sig der med samtlige Contoirer en anseelig Handel med Sild og Fisk, som da gik yppig til paa de Grændser, der nu af disse Slags Fiskerier er saa godt som gandske forladt, og derfor har de maattet see sig om andre Steder efter samme Handels Forsættelse; Midlertid medens disse Fiskerier continuerede, gjorde disse Fremmede sig saa stor Fordeel af denne Guldgrube, at den eene efter den anden efter nogle Aars Forløb gik over igien som Capitalister af 50 til 100000 Rdlr., og sendte andre over igien at fortsætte Handelen, da de selv sidder som Herremænd i Schotland.

Dette og meere saadant er Landets egne Indbyggere Tilskuere af, fordi de mangler Lejlighed og Anførsel til Handelens rette Etablissement, som vi gjerne maae give saa store Lærepenger for til fremmede Nationer.

Bed sig Handelsplads at oprette i Landet blev forekommet Russernes Indsnigelse i Landet, hvorved vel har skydt dette Gode, at det Ruugmeel, de har i disse knappe Aaringer ført, har opholdt mange Menneskers Liv paa de Norderste Steder, som ellers maattet sulte ihjel, men for det første saar Kongen ingen Told af denne deres Handel, som er alt for ubilligt, dernest tager de ingen andre Vahrer igien uden Odder og Røvskind, dem de endelig vel betaler, men kand kun være en Bagatelle deraf at saae, saa deres største Betalning skeer i Constante Guld og Sølv, som de reiser af med til stor Skade for Kongen og Landet. Endelig fører de nu, da de har merket Landet trænger, og de saar god Pris for hvad de fører, Bedrageriske Vahrer, helst Ruugmeel med Sand opblandet, som gjør det tungt i Vægt og uspiseligt.

Der som derimod var en Handelsplads i Landet, holder jeg for, der kunde paa Archangel, der ligger en maadelig Distance fra Nordland, og kunde gøres vist een om ikke tvende Reiser derhen om Sommeren, oprettes en anseelig og profitable Handel med Skiber baade fra deres og vor Side; da man vilde finde sin gode Regning med fra dem at saae Ruug og Meel, Hamp, Linn, Huder, Olie, Riød, Talle, Bøx, Honning, Jern, Spiger, Fiære, Tøngværk og utallige flere for Landet tienslige Vahrer, for meer end ordinaire godt Kiøb, endog indtil Træekast, naar Skov hos os selv mangler; Og de kunde igien saae fra os, Fløjeler, Silketøyer, Eroffer, Cattuner med flere sige Kramvahre

vahre, samt Sukker, Caffebønner, og andre Slags Specerier; Nok Biner og i sær Brændeviner tillige med flere, som ey kand opregnes, de begierlig søge efter, og betaler gierne vel, ligesom Skindvahren.

Dette synes kunde blive en fordeelagtig Handel, som ville sonne Umagen, da fik Kongen sin rigtige Told, da studfede man Vahrer med Vahrer, og de reedbare Midler bleve i Landet, der nu gaaer ud, og det for bedrageriske Vahrer, som da blev forekommed ved at sætge paa Handelspladsen, og ikke som nu omkring paa Landet; ja Landets egne Skibe kunde selv besenle de Archangelske Kyster, og med god Fordeel hente i sær Linn, Hamp, Ruug, Hvede, Gryn og Meel derfra, som der er ringe Indkiøb paa, ex. gr. Naar Vaxten har været yppig, har man der paa Grændserne af Archangel og Cola kundet undertiden kiøbe 1 Bog Ruugmeel for 10 Skill. Danske i Kjøsfisk Vægt, som kun paa tvende Skaalepund er mindre end vor Vægt; Denne Handel ligger ingen Kiøbstad i Norge saa beleylig for, som Nordland.

Derfom der blev giort Alvor med Kiøbstads Anleggelse, eller Handelspladsers Oprettelse i Nordland og andre Nationer, sær de Engelske fik Tilladelse, og visse Aars Friheder at sætte sig ned, enten de Bergenske vilde antage det dem gjorde første Tilbud eller ikke, da troer jeg, den største Deel af Kiøbmændene ville antage samme, siden de fleste maae og kand ansees, kuns som Høkere under de 3 a 4 Hollandiske Commissionairer i Bergen, som ere intet mindre end Patrioter, og spiller under Dække med Hollænderne, bederver Fiskehandelen, og bruger de Hollandiske Penge til Forskuder for de mindre formaaende Kiøbmænd, og paa deres Principalers vegne determinerer omtrent Prisen, førend Fisken endnu til Bergen er indkommed; Da nu de Hollandiske Skibe, som skal afhente Fisken, ikke kand indfinde sig, førend silde paa Sommeren, mod den Tiid Fisken kand ventes til Bergen, og naar contraire Beyr holder de Nordlandske Jægter tilbage, maa de ofte ligge i Bergen 3 a 4 Uger, og vente der efter; Saa i den Tiid kunde de seyle directe der Nord, naar Export var af Landet, indtage sin Ladning og være paa Tilbagereisen igien, førend de dog fra Bergen kand blive expederede; Ja de kunde da saa meget tidligere foretage Reisen, og have sin Ladning inde i Junii Maaned, da de tog Fisken lige fra Stedet, hvor den er fisket, som meldt, der er Centrum midt i den Nordlandske Province beliggende.

Naar nu Fisken er begierlig, som nu nogle Aar har continuered, paa det Hollænderne kand faae den nye Fisk desto hastigere til Bergen, accorderer Kiøbmændene med endeel Jægt-Skipperer: Derfom de kand giøre en Mellemreise, og komme saa meget før til Bergen med nye Fisk, skal deres Priis blive saa meget større, nemlig førend den rette Flaade af Jægter kommer sidste Reise, deraf

den Insolence: Skipperne kappes om, at begive sig først paa Reisen, og derfor ikke giver Fisken den fornødne Tiid at tørres, kaster den halv tørret i Jægten.

Naar den da kommer først til Bergen fugtig og bederved, og i Skibet siden meere bedervedes, bliver man ved en eeneste saadan Ladning præoccupat Udenlands mod den hele Fiskehandel samme Aar, tænkende, den hele Fiskeavling er falden saa slet, og derved sættes den gode med den slette Fisk i Miscredit, som et par Aar efter hinanden man havde Erfarenhed af.

Derfom nu Exporten skeede directe af Landet, da fik de Udenlandske vore Fiskevahrer nyere, friskere og bedre qualificerede, som nu meldt er, foruden mange andre deraf flydende Fordeele for det hele Publico, naar Handel og Traffique havde Sted i Landet selv; Ja da vilde samme, formedelst den begierlige Fiskehandel snart blive til en florissant Stad, og alle de Vanskeligheder, som nu primo intuitu synes at møde, vilde snart overvindes, samt de derimod gjorde Obstacler og Ventilationer lettelig solveres.

Man har Exempel i Christiansund der havde den allerfletteste Situation, nogen Sted i Verden fandt have, bestaaende af 3 adskilte tørre Klipper, der ey vorte saa meget Græs paa, at en Koe kunde fødes, og fandtes ey Skov til Bygning og Brænde nærmere end 5 a 6 Mile, ikke desmindre da den fik Kiøbstæds Privilegier, blev den dog i en føye Tiid saa bebygget formedelst sin Belejlighed til Handel, at der fattedes Land til Pakboeder og Huser at opsætte, og der blev ved de Schorske Colonisters Anførsel saa vigtig Handel, særlig med Fiskevahrer, at Trundhiem kunde langt fra ikke komme op derimod; Kunde nu Vanskelighederne saa vel og hastig lade sig der bestride, saa har man Aarsag at vente det ikke mindre paa saa meget baade belejliger og behageligere Steder, som Nordland fandt producere.

Det er ellers at undre over, at den Norske Fiskehandel bliver i disse Tider saa gandske sadt til Side, da Opmerksomhed ellers i saa mange andre Ting udi dette Seculo mægtig har taget til; I den Sted vor curieuse Verden bruger Tiden til andre Studia, saa benytter andre Natroner sig af Tiden til det Deconomiske Studium at besordre. Handelen at udvide, og Fiskerierne baade paa sine og vore Strømme at gjøre alt større Fremgang udi.

Hollænderne emplojerer 3000 Seylere udi alle Slags Søefiskerier og deres Transporter, saaledes tiltager de aarlig deri.

Engeland nesten lige saa mange, uagtet de har hverken Rhein, Mosel, eller flere saadanne navigable Strømme af mange 100 Miles Længde, som nesten commenderer hele Tydsklands Negotie.

Frankerige emplojerer ligesaa nogle 1000 Skiber til samme Handel og Negotie.

Sverrig tager og tyensynlig til aarlig udi Commercie, Folkemængde, Manufacturer, Agerdyrkning og Skibbyggerier, som nu, særlig nogle Aar, har mægtig tiltaget, og har sin Udspring af deres florerende Fiskerier og sammes gode Foranstaltning, hvilket alt vi bliver siddende som sølesløse Tilskuere af, uden at gribe ind i vore egne Varmer, og føle Manglerne hos os, der nok burde drive os til al Arbejdsomhed med disse andre Nationer.

I dette Stykke af Oeconomien, nemlig Fiskehandelen, har vi den største Fordeel og Beleylighed frem for alle andre Nationer, da vi har inden vort eget Land omtrent 300 Miles Distance giennem hele Norges Søekyst, hvor Fiskeriet gives os ligesom i Hænderne, som meldt er, og hvor saa mange Indbyggere lever nesten allene deraf, men i stedet for, at dette skulde drive os til Opmerksomhed i Handelen ved at udbrede den, og anlegge den paa beleyligere Steder, lader vi det hellere blive ved den gamle Sclavian ex. gr. der har saa tit været ventileret om Handels og Kjøbstads Anleggelse i Nordland, hvoraf Fordeelen for Kongen, Landet og den hele vigtige Fiskehandel er saa haandgribelig, at den falder enhver i Døynene, da vore Fiskevahrer, som meldt er, aldrig i Henseende til Priis og Ansæelse kand komme i Ligning med andre Nationers, saa længe de ikke ved Handels Folk i Landet bliver paa andre Maader virket og saltet, samt i rette Tid af Landet nye og frisk udførte; Men samme vigtige Foretagende er stedse blevet contrecarered, og kuldkaftet ved det gamle Monopolium og Privilegier de Bergenske har beraabt sig paa, saa at et heelt Land maa stedse blive ved at lide for en eeneste Bye at conservere, i den Sted man kunde faae baade Bergen og en lige stor Bye til inden kort Tid begge at florere.

Det var nok værd at tage i Consideration Tiden og Conjunctionerne, da Bergen blev raadig først for Alvor over Fiskehandelen, for at have sit Sæde
just

just i Bergen, da var for det første Nordland kun lidt eller intet bebygget, imod hvad Landet nu befindes at være; Jeg tænker, de fleste Indbyggere, Nordland i de Tider havde, vare vel Finner og Lapper, der først har opryddet og beboet Landet, som Tid efter anden af Nordmændene ere bortjagede, og deres Boeliger indtaget, sluttelig var Landet de Tider ikke stor Umage værd, og Fiskeriet ikke af saa stor Consideration, som siden.

Derneft var det paa den Tid, at Hansestæderne førte Regimente over Soen og Handelen, og oprettede sit Contoir i Bergen for den Nordenfieliske Fiskehandel.

Hvad angaaer Bergens Byes første Anlæg og Begyndelse, da var nok ikke lang Tid mellem de toende Kiøbstæder Bergen og Baagen i Nordland deres Anlæg, thi Bergen blev først anlagt af Kong Olluf Kyrre, i Aaret 1069 og første Anlæg til Baagens Kiøbstad, (som er det beskrevne Sted i Lofoden, hvor det store Fiskerie nu er) blev giort af Kong Østen Magnusen ved at bygge en Kirke og legge meget Gods dertil, som er skeet, enten i Slutningen af det 11te, eller Begyndelsen af det 12te Seculo, hvilket da siden gav Anledning til, en Kiøbstad der at anlegge; Hvad Aar samme egentlig er bleven til en Handelsplads, kand man ey saa vist determinere; Men dette finder man, at samme Aar i Aaret 1384 af Kong Olluf Hagenen Kiøbstads Privilegier, at de af Finmarken og Helgeland, det er af hele Nordlandene skulde handle paa Baagen, nemlig Kiøbstaden Baagen i Lofoden, ikke som een alt for meget Patriotisk Autor har vildet forklare det til Bergens Vaag eller Viig, som er urimelig, og strider med de gamle Norske Skribenters Positioner, ligesom og selve Privilegiets expresse Ord, som endnu findes Extract af i en gammel Kirkestøel Baagens Kirke tilhørende, som jeg selv har havt i Hænder: De af Rumedal skulde søge til Trundhiem: De af Romsdalen skulde søge til Beddøen, som var en gammel Kiøbstad i det District, hvor nu Molde er, og de af Sundmør skulde søge til Bergen.

Ved samme Privilegium blev og stadfæstet det, som af Kong Olluf Kyrre og hans Sønne-Søn Kong Magnus før var bevilget Bergens Bye, nemlig med deres egne Fartøyer at besøyle Nordland, sluttelig ikke at handle med Almuen, som var forbunden at føre sine Bahrer til Baagen, men med Kiøbmændene i Baagen i Anledning af Fiskehandelen, hvilken Bergen, hvor eet af de fire Hansestædernes Contoirer var, paa den Tid bestyrede over hele Norge;

Dette forholdt sig saaledes, al den Stund Baagen var ved Magt, at de hand-
 lede med samme Steds Borgere, og sluttelig er det, at de som Hofkere under
 de Bergenske, bleve ved denne Bergenske Handel ruinerede.

Da nu Baagen havde faaet sit Banesaar, bleve de ligesuldt ved at be-
 seyle Nordland, og have fra Almuen selv Landets Bahrer, paa første Haand
 for let Priis; Ja! man finder og, at Tydske, Hollandske, Engelske, Schotske
 og Irske, sluttelig saa mange, som stode i Correspondence med det Bergenske
 Tydske Contoir, alt dependerende af den Hansestedske Fiskehandel paa de
 Steder, begyndte at beseyle Nordland, og handle directe derpaa, fordi de
 fandt sin Regning med at have Bahrene fra første Haand, men bleve Tiid efter
 anden ved Kongelig Forbud excluderede.

Saaledes continuerede de Bergenske selv at beseyle Nordland, indtil 1539;
 da Bergen var af de Vitalianers Udplyndring saa udarmet, at de ikke for-
 maade længere selv at beseyle Landet, men fik det siden paa den Fod, at de
 Nordlandske selv med Fægter maatte føre deres Bahrer til Bergen, og hente
 sine derfra, hvilket er den samme fordervelige Handelsmaade for Nordland, som
 endnu continuerer.

Hvad Tiid Hansestederne havde sin Oprindelse er uvisst at fastsætte; Derom
 ere adskillige Gisninger, nogle gjør den ældre, andre yngre, folgelig kand heller
 ikke fastsættes, hvad Tiid de Bergenske, som det sidste af de fire Hansestedernes
 Contoirer blev kunderet og fik først sine Privilegier; Men dette er en afgjort
 Sag, at Bergen har fra den Tiid af været raadig over Norges Fiskehandel,
 og taget sig alt meere Leylighed efterhaanden at trække den Nordlandske tillige
 under sig, da de anmasser sig nu en Slags Monopolium derover, saa at røre
 ved den, er ligesom at røre deres Dyesteen. Paa den Tiid var den Nordlandske
 Handel, siden Landet var da ikke saa pepleured, ey af stor Betydenhed, som
 meldt er, deels kunde denne Handel efter da værende Conjuncturer, maaskee
 ikke være Landet til saa stor Skade som nu, da de Bergenske stode selv for
 Transporten, og Fiskehandelen var den Tiid i en anden Circul; Da var det,
 at samme Magter vare de eeneste, som i den nordlige Deel af Europa drev no-
 gen Søe-Commercie, og havde Handels-Huser overalt i Europaiske Lande,
 altsaa kunde dette paaraabte Monopolium paa den Tiid ey saa meget præjudi-
 cere Landet og Fiskehandelen, da det er sluttelig, at som de vare de eeneste
 Handlende, og i Norge nesten det eeneste Fiskerie, saa er det rimeligt, at Bah-
 rene

rene bleve vel betalte, thi Contorerne havde den Tid ingen Rivaler i den Handel der samme Tid var Norges nesten eneste Solvmine.

Hese Europa var (den undtagen) i samme Uvidenhed om Søhandelens Nytte, og laae for den Tid i Doale, ligesom vi endnu.

Dronning Elisabeth gav deres Privilegier sidste Stod i Engeland, den hun ansaae høyst skadelig for Handelens Opkomst; Frugterne deraf indhøstede hun inden kort Tid, og den Engelske Negotie og Sømagt gjorde en utroelig Fremgang; Hun og hendes Ministerium Cromvel, Carl den Anden, og deres Ministeria ere blevene uødødelige udi Historierne formedelst Commerciens Forbedring og Beskyttelse.

Der skiller da en Hoben mellem de Tider, da Bergen tilbendte sig Monopolium over Fiskehandelen og disse nu værende; Og dersom vi i Tide havde fulgt Engeland's Exempel med Handelen saaledes at befordre, og lige de andre i Handel florerende Nationer ind i Kortet, havde Danmark paa nogle hundrede tusinde arbejdsomme Indbyggere og mange Millioner Rigsdaler være rigere i Henseende til Landets Velstand, end det nu er.

Jeg maae gaae lidt tilbage og anføre dette ene Exemple paa Nordlands fordervede Handel, som just nærværende Tid giver Anledning til: Strax efter sidste Krig mellem Engeland og Frankrig blev componered, blev Frankrig saa begierlig efter vor Norske Ravnhandel, at den nu nogle Aar har været i høi Priis; Dette har gjort Normændene saa graadig efter Gevinst, at man i Fiskeriet's Tid har saltet slig bedarvet Ravn, som man ellers tilforne har kastet bort som uduelig, nemlig: Sidst i Fiskeriet at salte den udgydede Ravn der er blod som en Suppe, og tager ey imod nogen Knibning og Fastighed af Salt, hvor meget man vil spendere derpaa, thi de beste og fasteste Particler og Ravnkorn ere udgydede til sit naturlige Brug, og alt det bløde og uhumiske Væsen, som en Sliimagtig og opløst Materie, er allene tilbage som til intet Land tiene, og burde kastes bort, i steden for Kiøbmændene i Bergen ved slig bedragerisk Gods at forefinde hos sine Handlende, burde strax angivet Bedrageriet for Stadens Politie, at Bedkommende kunde tilbørlig bleven afftraffet; Saa har de stueket under Stoel dermed og modtaget slige bedrageriske Væver, udfibet dem igien, og bedraget fremmede Udlændinge dermed til Spot og Skændsel for vor Land og Nation, samt saadan for Norge considerable Handel at bestadige, som

hverken vi eller Esterkommere vil finde os vel ved, nu er det og dette sidste Aar kommet dertil, at denne Ravnhandel er aldeles i Decadence, saa at de sidste Ravn-Ladninger var nær ved at blive arrestered i Frankerig, kunde ikke affættes, men blev et Quantum af 4000 Tønder oplagt, hvorpaa ikke allene Commissionarierne i Bergen, men og Stedets Stift-Amtmand skal være tilskrevet i denne Materie, at dersom ikke Nordmænd ville legge sig efter bedre Gods at lave, maatte Frankerig gandske abandonere den Handel.

Dette Exemple kand tiene til Beviis paa, hvad slibrig Tod den Nordlandske Fiskehandel staaer.

Til Slutning maa jeg anføre denne Anmerkning, som er værd at tages i Consideration: Det, som ellers meest har ruineret Nordlands Indbyggere, er deels den vidtloftige Brændeviins Handel, som der, frem for mange andre Stæder florerer, formedelt Jægternes Fart paa Bergen og Trondhjem, hvorfra i store Quantiteter og Lastetall føres Brændeviin, til Indbyggernes Forførelse, saavel ellers, som i sær, naar de søger sit Nærings Brug ved Fiskerie, da mange Drifskældige kommer hjem fattigere end de reiser derhen; Det skadeligste er endnu: Landets Ungdom, naar de er 10 a 12 Aar gammel, kjober de sig ved Forældrenes Samtykke, fra Kjøbstæden en Portion Brændeviin aarlig, for at sælge ud og profitere paa; Men derved skeer, at mange fra sine unge Aar vænner sig til Drifskældighed, og dette holder jeg for, at være en stor Aarsag at den Last her i Landet er saa giængs, deels den Handel af bemeldte Trondhjem's Borgere, ved at reise om de 3 Maaneder, som fra Aprils Tid har været brugt, fra Gaard til Gaard med deres Kramkister, da ved saadan Borger-Baad's Ankomst, Folket paa Gaarden, helst de Unge, stimer dertil, hvorved Borgerne selv, eller hans Kone, Søn eller Datter; thi de reiser omkring hver i sit adskilt District og paa sin adskilte Baad, aabner sine Kramkister og foreviser dem alle sine Kramvæver, som glimrer de Unge strax i Øyene og gjør dem begierlige efter slige uforholdne Narrerier, hvortil de meere annimeres ved saadan smigrende Forestillinger; naar de Kjøbende beklager sin Pengemangel; bliver de strax soulagered med den Trøst, at de skal faae Credit, som er dem til stor Opmuntring, saa de tager frisk ud hvad de har lyst paa, uden at tænke paa, hvorfra Betalingen skal komme; Dette er nu Borgernes første Reise strax efter de er komne til Landet da tilhandler de sig hvad som er at faae hos den gemene Mand af Fisk og Skindvæver som kand være avlet om Esterhøsten og Vinteren.

Nogen Tid for de vil skibe ind og pakke af igien til Tronhiem, gjør de den anden Rejsse om Landet for at indsamle af Landets fede Vahrer, Smør, Ost og anden liden Forraad som kand være samlet den korte Tid af Sommeren, og derforuden at samle Slagter af stort og smaat Fæe, som de da ved Hiems Komsten nedslagter og salter need at bringe med sig til Tronhiem til Vinter Provision for sig selv og andre, og har stedse saadan Provision, de har medbragt, været god Hielp for Tronhiems Indbyggere, saavel for dem selv, som Bærkerne, med slige Vahrer at fourneres, midlertid flyder den Insolence deraf; Efterat de har tilluuet sine Sommerboeliger og pakket af, og Kuld indfalder, som gjør Skade paa Kornavlingen, er der ey allene ved deres Assistance ikke een Tonde Korn at faae til Soutenue for Trængende; Men de har og stroget af med Bøndernes Sommeravling og Slagter, som de har tilforhandlet sig for deres til Landet bragte Vahrer af Tobak, Brændeviin, Naaler, Baand og andre Slags Kramvahrer, som Landet har igien, i steden for de burde have sin Sommeravling til at leve af i slig Trangs Tid, og sælge til andre i Landet, som trænger dertil, og kunde give Korn igien; Ved denne anden Reise er det, de indsoger Betalingen for den gjorde Credit forrige Reise, naar nu hverken Gamle eller Unge har at contentere med, som de just heller ikke skjøtter om at tage mod Contant, saa maae Landets Producter af Fisk, Slagter og fede Vahrer dertil bruges, som da hos disse Giældbundne tages for hvad Priis den Handlende finder for got; Den største Insolence heraf flyder, er at Almue fra Ungdom af vænnes til Dovenhed i at fabriqvere selv af Landets Producter sine Klæder, som de ey kand klage over Mangel paa Materialier til, i Henseende til at een af dette Lands vigtigste Fordeele er Schæferier af Jaar, som fleeste Steder holdes og gaaer ude Vinter og Sommer paa Øer, ligesom de Engellske Producter og temmelig god af Grode; thi ved det der tilbydes dem for deres Stueder slige Kramvahrer, saa er det blevet til en almindelig Skik: Saa snart Ungdom er 10 a 12 Aar gamle, maae Drenger ey klædes i andet end Klædes Klæder, og Piger i Cotemankis, Cartun og Stoffes Klæder, og enhver, som vil fige ind i Landets oeconomiske Sager, seer nok at slig Extravagence i Klæder er langt almindeligere og større Ruine for Nordlands Indbyggere, end den sædvanlige Hengivenhed til Brændeviin og stærk Drik, saa jeg holder for, at slig Handel af bemeldte Tronhiems Borgere har stedse været største Pest for Nordlandene. Denne Handel har stedse havt sin Sæde i disse Districter, Salten Lofoden, Vesteraalen, Senjen og Tromsen, jo længere Nord, jo fordeelagtigere er Handelen, og Borgerne rigere; Derimod paa Helgeland er der Bøsfaste Borgere, som aldrig flytter, men har derfra sin Handel paa Bergen

og Cronhiem, hvis Handel er ey skadelig men heller gavnlig for Landet, da Al-
muen kand nyde Assistance i Trangs Tiid af fornødne Vahrer til Underhold-
ning og sit Nærings Brug at fortsætte.

Denne Materie kunde langt vidtløftigere udføres, og dens Deduction med
vigtige Argumenter stadfæstes, men Forfatterens Hensigt, ved den over Fiske-
handelens nu værende Export og Trafique givne Underretning, samt de faa
Stropher, som til en Prøve ere anførte om, hvorledes samme kunde sættes paa
en bedre Fod for Kongen og Landet, gaaer allene derud paa, at vise sig en rets-
kaffen Patriot.

